

tésök módjára nézve még igen sokan nincsenek tájékozva ; a tisztelt publikum egy része azt hiszi, hogy e képeket csakugyan holdvilágos éjjelenek photographozzák, mert „zöldes árnyalat ömlik el rajtuk — a mi pedig erős csalódás és öreg hiba, hogy még oly egyének is beszélnek róla, a kik tudják is, hogy mi az a photographia, a negativ-kép vagy kópia. — Útját vágandók a félreértésnek, mindenek előtt különbséget kell tennünk a Hold-fényképek és a holdvilágos-fényképek között. A Holdnak fényképei csakugyan léteznek ; az köztudomású dolog. De valami tárgyat, például tájkot vagy más egyebet, holdvilágon fényképezni ugyancsak bajos dolog lenne ; az ilyen képhez művészi tekintetből nem lenne szabad semmi kivánalmat se kapcsolni. K r o n e számításai szerint a Hold fényének fényiró ereje a borús tél nap vagy a magnézium fényének erejéhez úgy aránylik, mint 1 a 6000-hez ! Ha tehát művészi hatású holdvilágos fényképeket akarunk készíteni, segedelemért ugyan csak a művészethez kell fordulnunk, mesterséges úton-módon kell kigondolnunk, a mi természetes úton nem

sikerül, mert nem is sikerülhet. — Az eljárás a következő: A kiszemelt tájkép erős napfényben vétetik föl ; megjegyezvén, hogy az expositió igen rövid ideig tartson. Ezen a módon erős kontrastok (ellentétek) és különösen sötét árnyékok állanak elő. E negativ kép levegős része eltakartatik, t. i. átlátszatlaná tétetik és azután zöldes színezetű ezüstös papírra erőteljes másolata vétetik.* (Közönséges fénykép másolására jelenleg legnagyobb részben vereses vagy kékes kópia-papírost használnak.) Egy másik mesterségesen készített negativ üveglemezre ráfestik az eget, felhőreszletekkel és magát a Holdat. Ekkor a tájképet pontosan ráillő takaróval — melyet ugyanazon negativ egyik másolatából vágtak ki, és jól befektetettek — elfödik, s a hamis eget a tetejébe másolják. Hogy az ilyen kép nem holdvilágos éjjelen készült, hanem mesterséges utánzás, azt már a fölötte szerénykedő Hold maga is elárulja. (Dr. Schnauss után, a Photographisches Archivból.) P. Gy.

* Különben a képet már kész állapotában is át lehet futtatni, gyenge zöldes színezettel.

TÁRSULATI ÜGYEK.

Fegyzökönyvi kivonatok a társulat üléseiről.

XII. V Á L A S Z T M Á N Y I Ü L É S.*

1874 november 18-ikán.

Elnök: S a y M ó r.

Bernáth József úr a múlt július 16-ikán tartott választmányi ülés elé ajánlatot terjesztett a „Magyarország ásványi és gyógyító vizeire vonatkozó vizsgálatok“ megtételére. A vegytani bizottsággal közösen megállapítandó programm készítése alkalmával azonban Bernáth úr a társulat részéről neki megajánlott tiszteletdíjon felül még néhány kivánalmat terjesztett a bizottság elé, 5 pontba összefoglalva, a melyek teljesítése nélkül a

* L. a januári füzetet 38-ik l.

végrehajtandó munkát sikeresen el nem végezheti. — A bizottságnak nem lévén fölhatalmázása ez érdembeli újabb tárgyalásokba bocsátkozni, az ügyet ezenel a választmányi ülésen terjeszti. Erre fölolvastatik Bernáth úr levele és benne a kivánalmak öt pontja. A választmány sajnálattal győződik meg, hogy e kivánalmak három pontját nem teljesítheti. Továbbá, minthogy Kerpely úr régebbi lemondását visszavonta, s ezzel 2000 ft. ismét le van foglalva, a választmány Bernáth urat a munkálat végrehajtásával

ez alkalommal nem bízza meg, minthogy a hozzá kötött kívánalmakat úgy sem teljesítheti. A mi egyhangúlag határozattá emeltetvén, elhatározzatik, hogy Bernáth úr ezen értelemben értesítendő.

Fölvastatik a Dr. Bartha Károly könyveinek átvizsgálására kiküldött bizottság jelentése, melyben 93 természet-tudományi mű, 123 kötetben, 120 darabban ajánlatik megvételre 60 frtért. — Elfogadtatik.

Dobsina város polgármestere, Meskó Sámuel úr, levelet intézett a titkárhoz, melyben kijelenti, hogy a város hajlandó lenne a dobsinai jégbarlang leírásából mintegy 500 példányt bizományba venni. — Elfogadtatik oly föltétellel, hogy 1. a rendelkezésre álló készletből egyelőre 300 példány fog átadatni, melyről a beszámolás jövő októberben fog megtörténni; 2. a mű a bolti áron, azaz 2 frt. 70 kron adatik át bizományba, s a beszámolás alkalmával a felmaradt könyvek esetleg természetben is bekívánhatók.

A titkár jelenti, hogy az 1873-ik január 17-ikén kitűzött pályakérdésekre három mű érkezett be. Az állattanira kettő, ú. m.: 1. A folyami rák stb. Jelígeje: „Változók a tünetények stb.” 2. Cím nélkül. Jelígeje: „Az Isten

adott a ráknak ollót stb.” — A növénytanira egy mű érkezett. Címe: „Kultivált növényeink betegségei stb.” Jelígeje: „Vita brevis, ars longa.” — Tudomásul vétetik és az állattani munkák Margó Tivadar és Kriesch János, a növényteni munka pedig Jurányi Lajos és Klein Gyula választmányi tagoknak adatnak ki megbirálás végett. A rendben talált jelíges levelek közös borítékba téve, kettős pecséttel lezárattak.

A múlt választmányi ülés óta a társulatnak öt r. tagja hűnyt el: Bese Elek, reform. lelkész Madaron. — Bocskay Tóbiás, tanár Aradon. — Greiner Húgó, mérnök Nagy-Rőczén. — Greiner Lajos, erdész N.-Rőczén. — Nagy József, birt. Szolnokon. — Szomorú tudomásul szolgál.

Új tagokul ajánlatnak 18-an, a kik egyhangúlag meg is választattak. (Névsoruk a 64 ik füzet borítékán közölgetett.)

Végül elhatározzatik, hogy azon tagok számára, a kik a természet-tudományi estélyeken az első padokban akarnak maguknak helyet biztosítani, a titkári hivatalban, pár nappal az estély előtt, külön, számozott jegyek adassanak ki, melyek az illető helyet az előadás megkezdéseig biztosítsák.

VIII. TERMÉSZETTUDOMÁNYI ESTÉLY.

Az egyetem vegytani intézetében. 1874 december 5-ikén, délután 6 órakor.

Lengyel Béla: „A világitó gáz gyártásáról” tartott számos kísérleti mutatóvánnyal egybekapcsolt népszerű előadást. (A jelen füzet első czikke.)

XIII. SZAKÜLÉS

A m. tud. Akademia heti üléstermében 1874 december 16-ikán, délután 5 órakor.

Elnök: Say Mór, később Than Károly.

(I.) Kurländer Ignác: „A barometrikus mérések elméletéhez”. Előterjesztéséből a főbb eredmények kivonata a következő:

Az időjárásban haladásának egyik alapföltétele kereshető az egyes meteorológiai elemek megfigyelésére szolgáló műszerek tökéletesítésében, valamint a megfigyelési módszereknek egyöntetű tervszerint való megállapításában. Tánúságot tesznek erről a Bécsben tartott nemzetközi meteorológiai kongresszus tárgyalásai, melyek alkalmával ezen nézet általános kifejezést nyert, és melyekből egyúttal kiderül, hogy a szaktérfiak még eddigelé nem jutottak megállapodásra az egyes műszerek megbízhatósága tekintetében, hogy még nagyon is eltérők a nézetek: teszem az iránt, vajjon az aneroid milyen

szerepe van hivatva a meteorológiában és a rokon tudományokban? Fölhozható továbbá, hogy véglegesen még nincs eldöntve az a kérdés sem, vajjon miképen állítsák föl a hőmérő legczélszerűbben a végből, hogy általa a levegő hőmérsékét tisztán, minden zavaró befolyásoktól menten meghatározhassuk? Nyílt kérdés többi között még az is, vajjon mily műszerrel lássuk el az állomási észlelőket arra az esetre, mikor — a mi különösen 0° alatti hőmérséknél bekövetkezik — az August-féle psychrométer a páranomós és a légnedvesség meghatározására megbízhatatlanná válik.

Ezen, és hasonló, csak a pontos kísérletekre fektetett tapasztalás által földeríthető kérdések megfajtésához hozzájárulandó, Dr. Wild Henrik, a sz.

pétervári központi figyelő állomás igazgatója, ezen intézetben a meteorológiai műszerek- és észlelési módszerekre vonatkozólag a tanulmányok egy sorát indította meg, melyek eredményei az orosz tudományos Akademiának Wild által szerkesztett „*Repertorium für Meteorologie*“ című közlönyében a szakferfiak használatára bocsátatnak. Ezen tanulmányok egyik örvendetes gyümölcset képezi azon dolgozat, melyet Wild maga a légnyomás meghatározására vonatkozólag a nevezett Repertorium III. (1874-ik évi) kötetében közzé tett. A tárgy fontosságánál fogva e dolgozat azon részét akarom legfőbb eredményeiben megismertetni, mely a barometrikus mérések általános elméletét tárgyalja.

A barometrikus mérések alapját képezi a normálbarométer, a melytől azt kívánjuk, hogy a légnyomást az elérhető legnagyobb pontossággal absolut, a műszer egyéni szerkezetétől független egységekben engedje meghatározni. A másodrendű légsúlymérőket állandó hibáik kipuhatolása czéljából elébb egy normálbarométerrel szükséges összehasonlítani, hogy adataikat ezen hibák számbavétele által absolut értékre átszámíthassuk, a miből önmagától kiderül annak szükségessége, hogy minden figyelő-állomás mely egy észlelői hálózat vezetésére van hivatva, egy minden részben pontosan rectificált normálbarométer birtokában legyen, minthogy az eddig követni szokott mód, mely abban áll, hogy valamely figyelő-állomás normálbarométer gyanánt szereplő műszerét, utazási légsúlymérők közvetítésével, egy másik állomás normálbarométerére vonatkoztatjuk, nagyon is hiányos, a mennyiben az ily módon nyert állandó hibákban, tapasztalás szerint, legalább egy 0.1 mm.-nyi bizonytalanság marad.

A Föld valamely pontján a levegő által a területegységre gyakorolt nyomás az ott függve tartott higanyoszlop absolut súlya által határozatik meg; kifejezhető tehát a higanyoszlop magasságának, a higany sűrűségének és a nehézség okozta gyorsulásnak szorzata által. A higany sűrűsége azonban nem állandó, hanem függ a higany hőmérsékétől, és kiterjedési együtthatójától; hasonlóképen változik a nehézség által okozott gyorsulás a figyelő helynek földrajzi szélességével és tengerföli magasságával. Általánosan elfogadott szokás szerint a légnyomás jellemzésére csak a függve tartott higanyoszlop magasságát használjuk, a mennyiben t. i. egy állandó tényezőt elhagyunk, mely a egyáltalán tiszta higany térfogategységének absolut súlyát képviseli 45° szélesség

Természettudományi Közlöny. VII. kötet. 1875.

alatt és a tenger színén, és mindazon javításokat, melyek a sűrűség és a gyorsulás változékonyságából erednek, a közvetlenül leolvasott légsúlymérői álláson alkalmazzuk. De ezzel még nincsen kimerítve valamennyi itt tekintetbe jöhető körülmény: a légsúlymérő megtöltésére használt higany tökéletesen tiszta sohasem lesz, hanem mindig fog kisebb-nagyobb mérvben idegen alkatrészeket tartalmazni, melyek közvetlenül a higany sűrűségére és közvetve a higanyoszlop magasságára befolyással lesznek; a mérésere szolgáló lépték hőmérséke továbbá általában különbözni fog azon normális hőmérséktől, melynél az valódi hosszával bir; a leolvasás eredményére végre még be fog folyni a léptéknek a verticalis helyzetből való eltérése.

Wild már most elméleti úton kereste ezen egyes hibaforrásoknak az eredményre való befolyását, és kimutatta, miszerint azon esetben, ha a légsúlymérői állást 0.01 mm.-nyi pontossággal akarjuk meghatározni, szükséges: hogy a higany hőmérsékét ± 0.07 , a lépték hőmérsékét ± 0.7 C. foknyi, a higany és a lépték anyagának kiterjedési együtthatóját ± 0.000007 -nyi pontossággal ismerjük; hogy a gyorsulás változékonyságát számba vegyük már akkor, ha az észlelési hely földrajzi szélessége ± 8.7 perczzel különbözik 45 foktól, vagy ha annak tengerföli magassága 42 métert tesz; hogy az idegen testek a higanyban csak oly mennyiségben forduljanak elő, hogy annak normális faj súlyját legfeljebb ± 0.0002 grammal másíthassák meg; hogy végre a skálának a verticalis iránytól való eltérése $17' 38''$ -nél nagyobb ne legyen.

A mi már most azon kérdést illeti, hogy az elmélet ezen követelményeinek a gyakorlatban mily módon és mily mértékben vagyunk képesek eleget tenni, legyen meg említve, hogy Wild a sz.-pétervári normálbarométer rectificálásánál alkalmazásba vett módszerek körülményes fejtegetése után azon eredményre jut, miszerint ezen műszer a légnyomást 0.01 mm.-nyi absolut pontossággal engedje meghatározni. — A m. kir. meteorológiai központi intézetnek szintén van birtokában egy Salleron által készített normálbarométer; ezt azonban — minthogy a központi intézet még ez ideig a tudomány igényeinek nem igen megfelelő magánépületben van elhelyezve — alkalmas helyiség hiányában eddig még nem lehetett rendeltetésnek átadni, minek folytán az ezen műszer által nyújtott pontossághatár beható tanulmányozása csak egy jobb jövőnek fog osztályrészül juthatni.

(II.) H ö g y e s E n d r e előterjesztést tett *azon újabb vizsgálatokról*, melyeket H a i d e n h a i n boroszlói, és W i t t i c h köznigsbergi élettani tanárok tettek *a vese működését illetőleg.* — Előterjesztésének kivonata ez:

A vesén keresztül, mint ismeretes, az anyagforgalom végső terményei hagyják el a szervezetet, melyek nem alkalmasak már többé a test táplálására: a *hugyany, húgysav* stb., mely egy csomó sóval és vízzel együtt *mint vizelet* ürítetik ki a húgyhólyagból Arra nézve, hogy a vizelet ezen egyes alkotórészei a vese melyik részeiben válnak ki a vérből; két egymással ellentétben álló nézet van a tudósok között. L u d w i g, lipcsei tanár, azt tartja, hogy a vizeletnek valamennyi alkotórésze, a víz, a húgany, húgysav, a sok, mindnyájan az ú. n. *edénygomolyok* (glomerulus) szűrődnek le a vérből: míg B o w m a n angol buvár azon véleményben van, hogy az edénygomolyokon csak a víz szűrődik le, a többi részeket pedig a kanyargós húgycsatornák hámsejtjei választják ki, s az edénygomolyból szivárgó vízáram e sejteken áthatolva, veszi azután föl magába ama sóalkotórészeket.*

H e i d e n h a i n és W i t t i c h legújabb kísérletei B o w m a n fölfogásának adnak igazat.

H. kísérleteinél abból indul ki, hogy ha áll L u d w i g theoriája, mely szerint a vizeletnek valamennyi alkotórészei a vízzel együtt a glomerulusokon szűrődnek le, azon esetben, ha e víz leszűrődését ezekben mesterségesen megakadályozzuk, meg kell szünni a húgy szilárd alkotórészei leválásának is; ha pedig e szilárd alkotórészek ennek dacára tovább is kiválnának, ez azt mutatná, hogy nem csak a gomoly az elválasztási hely, hanem más húgycsatornarészlet is, hogy tehát inkább a B o w m a n-féle nézet felel meg a valóságnak. Mivel H. kísérleteiben azt találta, hogy az élő állat vérkeringésébe bevitt indigo-kénsavas nátron a vese kanyargó húgycsatornáiban még akkor is kiválik, midőn a glomerulusokon megszűnik a víz leszűrődése és a kiválasztás; ebből azután analogiát von a vizelet egyes részeire is, s fölveszi, hogy a hugyany és húgysav a kanyargó húgycsatornák hámrétege által választatik el, s a húgyalkotórészeknek, valamint az indigo-kénsavas nátronnak kiválasztásában az edénygomolyoknak semmi szerepe sincsen. H. az edénygomolyokon keresztül történni szokott vízleszűrődés megakadályozására rendszeren kétféle kísérleti módszert

alkalmazott. Egyik módszer volt az, hogy élő állatnak a gerinczagyát a nyúlt agy táján átmetsette, a légzést mesterséges úton tartván fenn; a másik mód volt az ureter lekötése. Mind e két modornál — mint ismeretes — megszűnik a vízleválasztás az *egész vesében*. H. egy új érdekes kísérleti módot is hozott alkalmazásba, melylyel lehetséges *partialiter* megakadályozni a vízleválasztást a vesében, azaz egy csomó glomerulust kizárni a vízleszűrés munkájából, míg a vese többi glomerulusai tovább folytatják munkájukat. E kísérletekre neki az eszmét H ö g y e s E. azon kísérletei adták, melyek 1872-ben magyarul a m. tud. Akadémia kiadványaiban, németül 1873-ban Lipcsében a K l e b s-féle „*Archiv für experimentelle Pathologie*“ folyóiratban jelentek meg. A módszer abban áll, hogy az élő vese kéreggömbölyéből lemetszetik avagy pokolkövel elröcsölitik egy rész, s az így megcsontított vese visszátetik a hasürbe, s az nap vagy más nap a nyaki vizszen át indigó-kénsavas nátron befecskendés történik a vérbe. E kísérletnél az mutatkozik, hogy a vese ép részeit az indigó-carmin egészen normaliter festi meg, míg az elröcsölt részlet és a veseszemölcs között levő kúp alakú veserészlet azon festődési tünetényeket mutatja, melyek azon vesékben voltak láthatók, melyeknek glomerulusaiban megakadt a vízleszűrődés.

W i t t i c h újabb kísérletei részint a H a i d e n h a i n-féle kísérleteket állapítják meg, részint pedig újabb eredményeket tartalmaznak, a mennyiben azt mutatják, hogy egy más festőanyag, a *carminsavas ammoniak*, a glomerulusokon válik ki, míg a kanyargós húgycsatornák hámsejtjei nem vesznek részt e kiválasztásban.

Előadó folyamatban levő kísérletei alapján eddigelé is megállapíthatja ez adatoknak nagyobb részét: csak egyes kísérleti tünetények értelmezésében tér el a fenn nevezett buvároktól. Nevezetesen, ő nem fogadhatja el azon véleményt, hogy a kanyargó húgycsatornák e kísérleteknél való megfestődése *actív* kiválasztásnak jele volna a kanyargó húgycsatornák hámjának részéről. E hám mint azt ő ez irányban tett részletes vizsgálati alapján felveszi, szétesett sejtelemekből áll, felnött vesékben egészen normális körülmények között is, melyeknek aktív szerepet nem lehet tulajdonítani. Szérinte az a tünetény, hogy a kanyargó húgycsatornák hámja megfestődik, míg a Bowman-féle tok és az egyenes húgycsatornák hámsejtjei nem, úgy fo-

* L. Högyses értekezését: „A vese szereplése az anyagforgalomban.“ Term. tud. Közölny. IV. köt. (1872) a 361–383-ik lapon. Szerk.

* L. H. értekezését „Orvosi Hetilap“ 1872.

gandó föl, hogy az indigócarmin az élő sejtprotoplasmát nem képes megfesteni, míg a széteső protoplasmát igen. Hogy a tubulus contortus-okban széteső sejtelemekek vannak, arra mutat az a nagyfokú reductioalis folyamat, mely itten az indigófesték befecskendése után véghez megy. Az így megfestett vese, a mint a hasürből kivessi az ember, egészen sötét kék, fölmetszés után az első pillanatra a kéreg metszészlapja szintelen, s ha kevés ideig áll a levegőn, zöld, későbbben egészen kék lesz: egészen az a tünemény, mely a vászonfestés azon módjánál mutatkozik, midőn erjedésbe hozott növényrészekkel reducálják az indigó kéket, melybe szokás azután mártani a megfestendő szövetet. Itt a reducált indigóelegyből kivett vászon előbb zöld színt vesz magára s csak később lesz ismét kék a levegő élyével való huzamosabb érintkezés után. Előadó szintén azon nézetben van, hogy a Ludwig-féle vízleszűrődési elmélet nem elegendő a hügyelválasztási tünemények értelmezésére, s hogy a kanyargó húgycsatornák hámsajtjei kétségenkívül figyelembe veendőek; azonban activ szerepet tulajdonítani nekik nem lehet, szerepük passiv, s valószínűleg nem más, mint az hogy szétesés és lassú elfolyósulás folytán bizonyos alkatrészeket szolgáltassanak az edénygomolyon és a húgycsatornafalon leszűrődött húgyalkatrészekhez.

Ezután a másodtitkár kivonatosan előterjeszti a következő értekezést:

(III.) Dr. Borbás Vincze: „*Adalékok Közép-Magyarország flórájához.*“ 1874. augusztus végén a bánági és erdélyi havasokról hazatérvén, szeptember 8-ikán Nógrád-megyébe, Ipoly-Litkére, utaztam. A sarjú már be is volt hordva, s a *Carex*ekben és *Nasturtium*okban bővelkedő réteken, a *Fekete tó partján*, hol nyár elején a csak Sziléziából és Bánágból ismert *Buek-sás* (*C. Buekii Wimmer = banatica Heuffel.*) is terem, csupán a *kései aranyvirág* (*Chrysanthemum serotinum L.*) díszlett. 1873-ban július 24-én a *Kopaszhegyen* (szintén Litke mellett), egy *Centauredi* (búzavirág) vettem föl, főleg azért, mert a szárának felső része meg volt sértve, s a monstrositásokat gyűjteni szerettem. Akkor a növényt *C. Scabiosának* tartottam. Később *Centaureáim* determinálásánál kitudt, hogy ez a Bánágban uralkodó *C. spinulosa*. *Rochel.* A dolog igen feltűnő volt előttem, s nem tudtam egy példányból megítélni, mennyire lehet a növény Nógrád-ban elterjedve, valamint azon gondolatra is jöttem, vajjon a fészekpikkelyek töviszegélyét nem a sérülés okozta-e?

1874. július 12-én *Kis-Terennén* a fekvése és flórája szerint a *Sz.-Gellérte* emlékeztető *Templomhegyen*, hol a *Marrubium peregrinum L. (M. pannonicum Clus Kern.)* két alakban, (az egyik a *b) angustifolium Koch.*, közönséges alak, mely sűrűn elágazik, s virágörvei közel állanak egymás fölött; a másik egy karcú „*remotum*“ termető alak, mely ritkábban ágazik el, távol álló virágörvei a törzs tetején az ágak közl magasan kiemelkednek, egyébként a törzsfaj jellegét viseli), *Micropus erectus L. Turgenia latifolia Hoffm. Silene dichotoma és longiflora* bőven terem, *Centaurea Scabiosákat* pillantottam meg, s a még ki nem nyílt virágfejek töviseiről legnagyobb meglepetésemre ismét a *C. spinulósra* ismertem, mely feljebb a hegyen már virágzott is.

Ezentúl figyelemmel kísértem továbbterjedését, s az Ipoly völgyétől a Karancs- és Salgó vidékén Kis-Terennéig, Vrabélyi úr példánya szerint *Sirokig*, Kis-Terennétől Gömörbe át Zabarig, Hevesben Egerig, mindenütt a *C. spinulosa* van elterjedve, azon alfaj, mely a Bánágban s a nevezett területeken is egészen kizárja a *talakot*. Losonc s Litke körüli réteken a (Cserkút és Bikl alatt), s itt a Vajashegy erdeiben és hegyi réteken Bánátban előfordúl a *Cent. spuria Kern.* (Oest. bot. Zeitschr. 1872. 52—53-ik lap), s pedig oly bőven és a gyanított szülők nélkül, úgy hogy vegyült fajról itt szó alig lehet, főleg midőn a növény gyümölcsét is megérleli. A *paniculata*-csoporthól Közép-Magyarországban kettő van elterjedve: a német *rhenana Boreau (paniculata et maculosa Auct. hung. et germ.)* és az orosz *C. Biebersteinii DC. (C. cylindrocarpa* Rchb. C. australis Panc)* mind a kettő közönséges, de az utóbbiból több van gyűjteményemben (legfentebb Somosújfaluból), s amattól DC. szerint legegyszerűbben megkülönböztethetni *tojásdad*, (nem gömbölyded, s alján mintegy elcsönkített subretus) virág-fészkeről; különben igen közel testvérek, úgy hogy talán csak az élettartam tesz különbséget (amaz két nyári, emez úgy látszik 2). A *C. rhenana* nevét föltartandónak tartom, mert ép úgy különbözik a Déli-Franciaországban terelő *paniculatától*, mint a francia *maculosától* Lam. noha ennek

* Ennek föllállítására az adott okot, mert Reichenbach fil. a *C. Biebersteinii* a *maculosához* húzza, s a nevérol megsemmisített növényt újra leírja. Az eredeti, Noé példánya teljesen megegyezik a mienkkel és az oroszországgal.

legközelebbi rokona. Ez utóbbiból a berlini kir. herbariumban egy példány van Orleans mellől (ex insula S. Loup. Kunth gyűjteményéből), mely, a mennyiben a régibb példány következtetni enged, a bánsági *C. triniaefoliata* Heuff. (*C. myriotoma* Panc. et Vis) lenne azonos. (Ennek jellemét a math. és term. tud. Közl. XI köt. 261-ik lapján írtam le.) Az ázsiai s orosz pusztákról egész Pestig. Fényszaruig húzódó *C. areraria* M. B. nálunk még két nevet kapott. *C. Tauscheri* (a Csepel-szigeten), *banatica* (a bánsági homokos pusztákon); s feltűnő, hogy e nevek oly férfutól, Dr. K e r n e r A n t a l, ezelőtt budai műegyetemi (most innsbrucki egyetemi) tanártól erednek, aki a magyar Alföld flóráját és klimáját az oroszországgal azonosítja. Azon jegyek, melyeken e két név alapszik (Ö. B. Z. 1872. 120-ik lap), egyáltalában változók, s eredeti orosz és ázsiai példányokkal (melyek szint' oly változók, mint a mieink) a mi növényünk egészen identicus. Érdekes a *Carex brevicollis* DC. (*rynchocarpa* Hauff.) legészakibb termő helye is. A növény Lyon körül, Bánságban, Erdélyben és Oroszország némely helyein van elterjedve, s 1871. május 30-ikán néhány példányt Visegrádon is gyűjtöttem, miket első pillanatra *C. pilosának* tartottam. 1872. május 17. és 18-ikán S i m k o v i c s Lajos barátommal helyenként Visegrád körül bőven találtuk. Az év őszén Fillingertanár determinálatlan *Carex*-ek között termőhely (bizonytalan Eger vidékéről) nélküli ott találtam a *C. brevicollis*. Ez annál feltűnőbb volt, mert 7 év alatt Eger körül észre nem vettem, bár a sásokat szorgalmasan gyűjtöttem. Vrabélyi úrnak írván, ki Fillingertel szokott kirándulást tenni, azt felelte, talán Janka úrtól származó bánsági példány lehet, de a példányok száma ezt hinni nem engedé; egy második levelében azonban tudatja, hogy meg van az érdekes növény termő helye: a *Szarvaskői Várhegy bokrai* (ép mint Visegrádnál), s a rákövetkező évben gyűjtött is ott még néhányat. Kis Terennétől Zabarig az erdőben érdekes a *Senecio silvaticus* L. (a Karancshegy vágásaiban is) szántóföldek szélein *Filago apiculata* Sm., Cered fölött homokkő-sziklákon *Jasione montana*, Zabar mellett réti csermelyek mellett *Lersia oryzoides*. Sajátságos, hogy a *Filago apiculata* Sm. *Sagina subulata* és *Herniaria glabra* L. a Karancs és a Mátra vidéken gyakori, Pestmegyében ritka vagy nem is terem. Régen hallottam már, hogy Pósvár mellől mellfájás ellen *pe-metefüvet* szoktak gyűjteni. E helyütt egri

utamban megállapodván, körül tekintetem, s a *Marrubium peregrinum* (fehér pemetefü) csakugyan bőven is van itt, valamivel ritkább az orvosi (*M. vulgare*). Midőn azonban néhány *Xanthium spinosum*, *strumarium*, *Onopordon Acanthium*, *Althaea officinalis* stb. összeszedtem, szemembe tünt egy bokor *Marrubium*. Tudjuk, hogy a *Marrubium*-ok hajlandók vegyült fajok képzésére, s e bokor, melyen kívül nagy sokára még egyet találtam, csakugyan bastard. *Marrubium peregrinum*- és *vulgare*-ből már ismerünk egy vegyült fajt. Ez a *M. peregrino-vulgare* Reichardt (Verhandl. d. zool. bot. Gesellsch. in Wien, 1861, 343-ik lap), mely a szülők közt középpontot képez, s természetben a *peregrinum*-ra ütött. Lényeges jegyeiben (a virágreszek) a pósvári példány is megegyezik vele. A *M. vulgare* kelyhe 10 (váltakozva apróbb) fogú, s mindegyik hátragörbült szálkában végződik, különösen a gyümölcseréskor kihasasodik, a toroknál összeszorul és belső szélét sűrű szőrrojt környezi. A *M. peregrinum* kelyhe 5 fogú, éppen nem vagy csak rövidke szálkában végződik, s torka belső szélét, mely alulról lasan tágul ki, ritka szőrrojt veszi körül (nem kopasz, mint Reich. mondja). A peregrinum pártája minden részében nagyobb a vulgare-nél, magzata tetején majdnem lapos s szőrös ép mint a kevésnél hosszabb mint szélesebb háromlélt gyümölcs; a vulgare-nél egészen domború, kopasz; a gyümölcs kétszer hosszabb mint szélesebb, s az élek elmosódnak. A peregrinum murváit félakkorak mint a kehely, vagy csak valamivel hosszabbak, s szálkában nem végződnek; a vulgare murváit oly hosszúk, mint a kehely s horgas szálkában végződnek. A pósvári vegyült fajnál a kehely a peregrinum-éval, egyezik, de mégis tágabb valamivel, ritka szőrrojttal; a fogak 5—10 közt ingadoznak apróbbak- vagy hosszabbakkal vegyest, szálkában végződnek mint a vulgare, s ezek majd egyenest állanak, majd hátragörbülnek; a pártá nagysága a peregrinum-é, a hosszú felső ajak a vulgare-é; a magzat gerezdjei tetejökön meglehetősen domborúak, ritka szőrrel. Érett gyümölcset nem találtam. A murvák a vulgare-é, szálkában végződnek, de nem horgasak. Termetében azonban közelebb áll a vulgare-éhoz; mindjárt a tővénel elágazik, ágai hosszúk vesszősek, s többnyire a földön hevernek, éppen mint a közzellevő vulgare; peregrino-vulgare többnyire magasabbról hajtja, rövidebb, merev-ágai úgy állanak, mint a peregrinumnál; a szár s levelek meze, s a levélállománya a vulgare-éhoz közeledik, a sűrűbb virág-

örvek közelebb állanak, mint a peregrino-vulgárenál: Ennél fogva az általam észlelt példányok más eredetűek, mint ez; úgy látszik, hogy itt az *apa* a vulgare (azaz a virágpor ettől származik) nem a peregrinum, az *anya* a peregrinum, s ez nem első példa, hogy két rokontörzsfajnak két különböző vegyült faja van (példa erre a *Mentha*.) s így *M. vulgari-peregrinum*nak kell nevezni. Hogy a *M. remotum*-ról *Kit* (in Schult. Flor. Austr.) tájékozva legyek, *Janka* úr, a nagy. nemz. muz. növénytaniszakosztály öre, szívesvölt az eredeti példányt *Kit* *ita* *be* *l* herbariumában fölkeresni, s ezen *arcsi* példány sem egyéb, mint a mit közönségesen *peregrino-vulgare*nek neveznek. A mit *Janka* úr Erdélyből *remotum*nak tartott, nagy virágjai s kehelyfogairól igen alkalmos, talán egész új species. Ez alkalommal megálaltam *Kit* *ita* *be* *l*

is az én *M. vulgari-peregrinum*ommal *intermedium* név alatt, bár az *additamenta ad Fl. Hung.* nem említi; az egyetemi növénykert herbariumában is meg van *Sándor* *remotum* név alatt. Egerben, Vrabelyi úrnál átvizsgáltunk néhány genust, főleg a *Fumariák*kat, hol Közép-Magyarországból, kivált Hevesmegyéből, a *Fum. Schleicheri. Soy. Will.* szokás szerint össze van keverve a *F. Vailantii*val *Lois. A. F. officinalis L.* sem ritka Közép-Magyarországban, (Buda körül *Ipoly-Litkén*) bár *Feichtinger* úr ritkának mondja. *Somos-Ujfalu* mellett a *Sátorhegy* sziklás erdeiben nevezetes az *Aspidium Filixmas Sw. c) umbrosum. Milde. Rosa pyrenaica. Gouan.*, napsütött helyeken pedig az *Alsine hybrida Ford.*

(IV.) *Dr. Dobránszky Péter*: „Az okserléség törvényeiről a társadalmi életben“ című dolgozatot olvasott föl.

XIV. V Á L A S Z T M Á N Y I Ü L É S .

1874 december 16-ikán

Elnök: *Thán Károly*.

Több folyó ügy elintézése után előterjeszti a titkár *Simonyi Antal* egyetemesi ajánlatát az *Újházy László* nevére tett alapítvány kiegyenlítésére nézve. — Az ajánlatot a választmány elfogadja, s a dolog elintézését a titkárra bizza.

Horváth Géza a lygaeidák monographiája benyújtásának határidejét 1875 március végeig kéri meghosszabbítani. — Megadatott.

Bizottságok küldetnek ki, melyek a társulat könyvtárát és pénztárát, illetőleg az 1874-ik évi számodásokat még a január 20-ikán tartandó Közgyűlés előtt megvizsgálják s a legközelebbi választmányi ülésen küldetésök eredményéről jelentést tegyenek. A könyvtár megvizsgálására: *Dr. Bene Rudolf*, *B. Eötvös Loránd* és *Wartha Vincze* urak; a számadások és pénztár megvizsgálására: *Dapsy László* és *Lengyel Béla* urak küldetnek ki.

A titkár négy társulati tag elhúnytat jelenti be: *Gerevics Sándor*, tanár *Budapest*en; *Lázár Tihamér*, orvost. *Nagyvárad*on; *Fülep Ferencz*, realisk. igazgató *Temesvár*on és *Rosti Pál*, birtokos *Duna-Pentelén*. — Szomorú tudomásul vétetik.

Semsey Sándor úr *Budapest*en, ki a 100 frt. örökítő tagsági díjat már

le is fizette, ajánlatik az örökítő tagok sorába leendő felvételre. — Egyhangúlag megválasztattott.

Új rendes tagokul ajánlatnak tizen-nyolczan. Mindannyian egyhangúlag megválasztattak (névsoruk az 1875 januári füzet borítékán).

A könyvtár számára következő művek küldetnek be, melyek köszönöttel vétettek, ú. m.:

Tanulmányok a répa fajsúlya és czukortartalma közötti összefüggésről, különös tekintettel a *Krocker-féle* vizsgálómódoakra, *Stollár Gyulától*. *M. Óvár*, 1874. — Természettajzi szemelvények. Értesítések az állat- és növénytan köréből. *Irták Podhraczký Ferencz* és *Mocsáry Sándor*. *Nagy-Várad*, 1868. — *Biharmegye* téhely- és pikkelyröpűi *Közli Mocsáry Sándor*, m. n. muzeumi őrsegéd. — Adatok *Biharmegye* faunájához (1872-ben tett kutatások eredménye). *Mocsáry Sándor*, m. n. muzeumi őrsegéd. (Mindentől a m. tud. Akad. mathem. és term. tud. Közleményeiből. X- és XI-ik kötet). — *Beszédek*, melyek a kir. Józsefműegyetemen az 1874/75-ik tanév megnyitásakor tartattak 1874 okt. 15-ikén. *Budapest*, 1874.

IX. TERMÉSZETTUDOMÁNYI ESTÉLY.

Az egyetem vegytani intézetében. 1875 január 9-ikén, d. u. 6 óraker.

Thánhoffer Lajos: „*A vérről*“ tartott számos mutatóvánnyal egybekapcsolt népszerű előadást.

XV. V Á L A S Z T M Á N Y I Ü L É S.

1875 január 16-ikán.

Elnök: Than Károly.

A titkár jelenti, hogy a bordeauxi „Société des sciences physique et naturelles“ Schmidt Ferencz tagtársunkhoz (a ki e társulatnak Stahlberger: „Árpály a fumei öbölben“ és Krenner: „A dobsinai jégbarlang“ cz. műveket megküldötte) ajánlatot intézett, hogy a Term. tud. Társulattal csereviszonyba óhajtana lépni. — Örvendetes tudomásul szolgál, s a csereviszony elfogadtatik.

Jelentést tesznek a pénztár és könyvtár megvizsgálására kiküldött bizottságok és a pályaművek bírálói. (L. a közgyűlés jegyzőkönyvében, a februári füzetben.)

Dapsy László indítványba teszi, hogy hozzaták be a társulat pénztári könyvvezetésébe a mostaninál modernebb systéma. — Ez indítvány megvitatására é; javaslatételre arra nézve, hogy csakugyan szükséges lenne: e a mostani rendszert megváltoztatni és ha igen miféle módon, — a választmány Conlegner Károly, Dapsy László, Szily Kálmán és Leutner Károly urakat kéri föl.

Több bizottsági jelentés (előfordúlnak a közgyűlés jegyzőkönyvében) és folyó ügy elintézése után:

A titkár fölolvassa Csengeri Antali, a m. tud. Akademia alelnöke levelét, (l. közgyűlés jegyzőkönyvében a titkári jelentésben.) — A választmány e megtisztelő fölszólítást a legnagyobb örömmel veszi tudomásul s a fölszólítás értelmében a kölcsönösen megállapítandó módokat felelt leendő tanácskórára Balogh Kálmán társ. alelnököt, a k. k. bizotts. elnökét, B. Eötvös Loránd, Dapsy László és Hirschler Ignác választm. tagokat küldi ki.

Semsey Andor, társulatunk örökítő tagja, a titkárhoz intézett levelében ezer (1000) forintot ajánl föl a társulatnak zoológiai tárgyú, az eddigi nyílt pályázatok módjára hirdetendő kérdésre. A választmány Semsey Andor úr e nagy lelkű ajánlatát örömmel fogadja s addig is míg a Közgyűlésnek bejelentheti — Semsey Andor úrnak, a tudomány céljaira följajlott adományért — *jegyzőkönyvileg köszönetet szavaz.*

Az állattani bizottság részéről jelenti Petrovits, mint a bizotts. előadója, hogy Hermann Ottó úr a jelen vál. ülést megelőzőleg tartott bizotts. ülésen a társulat megbízásából gyűjtött anyagának egy részét, nevezetesen a kész tipikus gyűjteményt, összesen 283 üvegben átadta. K-b. négyszerennyire rúg a gyűjtemény azon része, mely a zoogeogrphikus része vonatkozik — a mely azonban ezalkalommal még nem adatot át. — Hermann úr a megírandó mű („Magyarország és Erdély pokfaunája“) általános részével már elkészült, a speciális rész azonban még nem készülhetett el, minthogy előre nem látott akadályok tartóztatták; ehhez pótolandók még legutóbb tett erdélyi útjának eredménye és 41 új faj leírása; s minthogy a még le nem írt anyag egy részét (mint már e-ideig is több alkalommal tette) Thorell, Dr. Simon és Fr. Koch jeles arachneologokhoz akarja küldeni összehasználtatás végett, azon kérelemmel járul a t. Választmányhoz: méltóztatnék a mű benyújtásának határidejét még 2 vagy esetleg 3 hónappal meghosszabbítani. — Ezzel kapcsolatban Hermann úr arra is kéri a Választmányt, hogy méltóztatnék neki benyújtandó műve tiszteletdíjára 170 frt. előleget utalványozni — Hermann úr jelentésével az állattani bizottság teljesen meg van elégedve és kérelmei teljesítését maga részéről is ajánlja. — A jelentés tudomásul vétetik s az állattani bizotts. ajánlata alapján a választmány Hermann úr kívánóságait teljesíteni fogja.

A választmány a küszöbön álló Közgyűlésnek összesen 36 v. tagot jelöl ki, minden szakból négy tag levén választandó.

A könyvtár részére Dr. Benne Rudolf ismét 30 régebbi munkát ajándékoz. — Köszönettel vétetik.

Végül fölolvastatik az új tagokul ajánlottak névsora, kik is mind a nyolczvanheten egyhangúlag megválasztattak. (Névsoruk az 1874 márcziusi füzet boritékán).

PÁRTOLO ÉS ÖRÖKÍTŐ TAGOK.

(Pótlék és igazítás a februári füzetben közlött jegyzékhez.)

Dr. Benne Rudolf, Budapest (1874) értékpapirban.	100 frt.
† Bugát Pál alapítványa pályakérdésekre (1864), nem 200, hanem 2000 „	
Tolnai Gróf Festetic Pál, Budapest (1875), készpénzben	200 „
Jezsovics Károly, Selmech.(1874) készp. nem 100, hanem	60 „
Gróf Kornis Emil, Budapesten (1875) értékpapirban	100 „
Leutner Károly, Budapest (1873) értékp. nem 100, hanem	105 „
Dr. Schvarcz Gyula, Budapest (1864) kötelezvb. nem 200, hanem	300 „
Dr. Than Károly, Budapest (1873) értékpapirban	200 „

Creative Commons License Deed

Nevezd meg! - Így add tovább! 3.0 Unported (CC BY-SA 3.0)

Ez a [Legal Code \(Jogi változat, vagyis a teljes licenc\)](#) szövegének közérthető nyelven megfogalmazott kivonata.

[Figyelmeztetés](#)

A következőket teheted a művel:

szabadon másolhatod, terjesztheted, bemutathatod és előadhatod a művet

származékos műveket (feldolgozásokat) hozhatsz létre

kereskedelmi célra is felhasználhatod a művet

Az alábbi feltételekkel:

Nevezd meg! — A szerző vagy a jogosult által meghatározott módon fel kell tüntetned a műhöz kapcsolódó információkat (pl. a szerző nevét vagy álnévét, a Mű címét).

Így add tovább! — Ha megváltoztatod, átalakítod, feldolgozod ezt a művet, az így létrejött alkotást csak a jelenlegivel megegyező licenc alatt terjesztheted.

Az alábbiak figyelembevételével:

Engedély — A szerzői jogok tulajdonosának engedélyével bármelyik fenti feltételtől [eltérhetsz](#).

Közkinccs — Where the work or any of its elements is in the [public domain](#) under applicable law, that status is in no way affected by the license.

Más jogok — A következő jogokat a licenc semmiben nem befolyásolja:

- Your fair dealing or [fair use](#) rights, or other applicable copyright exceptions and limitations;
- A szerző [személyhez fűződő](#) jogai
- Más személyeknek a művet vagy a mű használatát érintő jogai, mint például a [személyiségi jogok](#) vagy az adatvédelmi jogok.

- **Jelzés** — Bármilyen felhasználás vagy terjesztés esetén egyértelműen jelezned kell mások felé ezen mű licencfeltételeit.